

ԲԱԶՄԱՎԷՐ

Ը. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 8.

1850

ԱՊՐԵԼԻ 15.

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ի Ր

Նախապաշարեալ հարդ :

ՆԱԽԱԳԱՀԱՐՈՒՄՆ Կ'ըսուի մարդուս իր տեսածէն ու գիտցածէն դուրս բան չուզելը : Նախապաշարեալ մարդը ալ աղէկ կու տայ ինք իր սահմանը՝ իրեն նախապաշարմունքը առաջ տանելու ատենը . յս ասանկ գիտեմ, կ'ըսէ, ես հօրմէս ասանկ տեսեր եմ, ես խելացի մարդիկներէ ասանկ սորվեր եմ, այսչափ մարդիկ ինչուան հիմա ասանկ մտածեր՝ ասանկ ըրեր են, հիմա մենք անոնցմէ աղէկ պիտի մտածենք . փորձուած ճամբան երթալը ապահով է : Բայտ նախապաշարման սահմանը, աւանակ որ՝ փիլիսոփայ մը ասկէց աղէկ չի կրնար ստորագրել նախապաշարմունքին ինչ ըլլալը :

Նախապաշարեալ մարդուն աչքին

վրայ կապ մը կայ, չի թողուր որ բանին պարագաները տեսնէ ու ընտրէ որ բանին մէջ հինին հետեւելու է, որ բանին մէջ նորին : Եւ որ իր խելքին հետեւած ըլլային ամէնքը, ասորուան օրս ոտուրնիս բոսիկ պիտի քալէինք, ոչխրի մորթ պիտի հագնէինք, տներնիս խոտէ շինած պիտի ըլլար, դանակնիս քարէ փայտէ, թղթերնիս տերեւէ, գրերնիս ամէն արարածներու պատկերներով նկարած, ծոցերնիս ջրէ կամ աւաղէ ժամացոյց պիտի կրէինք, ճրագ մը վառելու համար կամ փայտ փայտի քսէինք պիտի, կամ քարը ու պողպատը մէկմէկու զարնելով՝ մատերնիս վիրաւորելով սենեկնիս ծծումբ հոտեցնելով՝ փշելով՝ հազիւ պիտի կրնայինք վառել : Եւ

սոնցմէ կ'երևայ թէ ծուռ կանոն ըլլալը՝ որ մարդ իր տեսածը ու գիտցածը չպիտի փոխէ . բայց եկուր աս բանը հասկըցուր նախապաշարեալ մարդու մը . քեզի քարոզ մը կը սկսի տալ երիտասարդական անխոհեմ փոփոխասիրութեանը վրայ : Եսանկով աշխարհքս աւերեցաւ , կ'ըսէ . մեր առջինները առանց մտածելու չէին երթար առագաստաւոր նաւով , ահա կաթսան կը ճաթի , շոգենաւը կը բռնակի , անիւը կը կոտրի , այսչափ հոգի կը կորսուին : Ս'եր նախնիքը առանց խելքի չէին ըներ որ իրենց լեզուէն դուրս ուրիշ լեզու չէին սորվեր . ահա հիմակուան տղաքը լեզուներ սորվելով՝ անշահ գրքեր կը կարդան ու կ'աւրուին : Ս'եր հայրերը անխելք չէին որ աղջիկ զակրներու կարգալ գրել չէին սորվեցըներ . ահա հիմակուան աղջիկները կարգալու գրելու պատճառաւ՝ բանի գործքի չեն գար , ու պէտք չեղած նամակներ կը գրեն : Փիլիսոփայութեան առաջ երթալուն օգուտներն ալ տեսանք , անհաւատութիւնն է եղեր . մեր հայրերը հին փիլիսոփայութիւն գիտէին , անոր համար բարի քրիստոնեաներ էին : Տղաս ջերմէն մեռաւ քինիոյին նորելուք հատադեղները առնելով . թէ որ քինայի փոշին առած ըլլար՝ չէր մեռներ : Որ նոյն բանը ըսել է՝ ինչ որ հին ատենի տգէտ ու սոմար չունեցող ազգերը կ'ըսէին , լուսինը խաւարեցաւ՝ անոր համար յաղթուեցանք կամ ժանտախտ եղաւ . կամ թէ ինչպէս մեր ատենի ռամիկը կ'ըսէ , գիսաւոր աստղ երևցաւ՝ մեծ մեծ փորձանքներ պատահին պիտի :

Ամսակոր մարդուն ալ խօսք հասկըցընելը դժար է , բայց շատ անգամ կըրնաս հասկըցընել . իսկ նախապաշարեալ մարդուն գրեթէ անհնարին է : Ս'իտքը կը դնէ որ դու կասկածաւոր մարդ ես , կ'ուզես մոմեղի վառէ առջին , քեզ մոլթ կը տեսնէ . ամէն խօսքդ ծուռ կ'առնէ , բարիք կ'ընես՝ թշաւ մոլթիւն կը կարծէ : Ինչ որ քիչ մը գիտուն մարդ ալ է , աւելի գէշ . ինչու որ չէ թէ միայն սխալին վրայ նախա-

պաշարուած է , հապա նաև սխալանալը պատճառներուն վրայ : Ինչ որ կըրնաս հին բնաբանութեան հետեող փիլիսոփայի մը միտքը խոթէ որ արևը կեցած է՝ երկիրս կը քալէ . կը դառնայ աստուածաշունչէն ալ քեզի վկայութիւն կը բերէ որ « Երկիրս յաւիտեան կայ » . թէ որ արևը չէր գալեր նէ , ինչպէս Յեսու կեցուց զինքը՝ կ'ըսէ : Եսանկի մը վարպետորդին մէկը աղէկ պատասխանեց , որ իրաւ առաջուց կը քալէր արևը , բայց Յեսուին կեցուցած ատենէն ի վեր է որ անշարժ կեցած է . ու ասանկով լռեցուց :

Ս'արդուս միտքը իր գիտցածին վրայ այնպէս կը նախապաշարուի , ինչպէս աչքը իր ստէպ տեսածին . գնա՛ վայրենիներուն հասկըցուր որ երեսնին ճակատին գոյն գգոյն ներկելը , քթերնէն վար օղ կախելը տգեղ բան է . իրենց աչքին անանկ գեղեցիկ կ'երևայ իրենց սովորութիւնը , ինչպէս մեր աչքին՝ ականջի օղերը . անանկ որ գրեթէ մարդուս աչուրներուն վարժութիւնն է իր կանոնը հաւնելու ու չի հաւնելու տեսած բաները : Եսանկ ալ միտքը իր սովորական մտածածը ու լսածը ամենէն աղէկը կը կարծէ . գեղացին վարժեր է մէկ դոյլով ջուր քաշելու ջրհորէն . դիր ճախարակին մէկալ դին ուրիշ դոյլ մըն ալ չունին մէկալ ծայրը , որչափ աւելի կը դիւրացընեն ջուր քաշելը՝ երկու դոյլ մէկմէկու ծանրութիւնը քիցընելով . բայց գեղացին իր սորվածը աւելի դիւրին կը կարծէ , փորձն ալ չի բաւեր իր նախապաշարմունքը յաղելու . աս դոյլերը մէկմէկու արգելք կ'ըլլան ըսելով՝ կը հանէ կը ձգէ դոյլին մէկը , ու մէկալովը կրկին կ'աշխատի ջուր քաշելու :

Նախապաշարմունքին ինչպէս մարդուս միտքը կուրացընելը՝ ուրիշ ապացուցի կարօտ չէ , բաւական է : որ մտածենք թէ սուրբ հաւատքէն բուրս ծընած՝ նաև բնութիւննին ու բարոյական նին աղէկ եղող մարդիկներէն՝ քանի հոգի կ'ըլլան որ իրենց նախապաշարեալ միտքութիւնը մէկգի ձգեն , ու սուրբ

հաւատքին ասանկ յայտնի ճշմարտութիւնը ճանչնան : Իսկէն կրնանք մակաբերել ուրիշ նախապաշարմունքներու ալ ուժը , և հետեցընել որ գրեթէ միշտ ասկէնց առաջ կուգան վէճ , կռիւ , իրարու խեղճին չհաւնիլ , թշնամութիւն , ու ամէն տեսակ վնասներ : Նու կարծիքով նախապաշարուածը , կարծես թէ անոր հետ կապուած է , չկրնար թողուլ կարծիքը . կ'իմանայ դիմացինին խօսքին ուժը , չի կրնար պատասխան տալ . բայց իրեն ինչուան անատենը ծուռ կարծիքին մէջը մնացած ըլլալը՝ իր աչքին աւելի զօրաւոր պատճառ կ'երեւնայ . ես աղէկ քններ եմ , կ'ըսէ . այսչափ տարուընէ 'ի վեր մտածած բանս՝ վայրապար երկու խօսքով չեմ փոխեր . և թէ որ հիմայ միտքս պատասխան մը չիգար , բայց հարկաւ անոր պատասխանը պիտի ըլլայ . վերջապէս ես ասանկ գիտեմ , անանկ փոփոխամիտ մարդիկներէն չեմ՝ որ հողմացոյց դրօշակի պէս շուտ մը ամէն գին դառնամ : Իսկ է որ իրեն պարծանք կը սեպէ , գիտցածը չփոխելու համար՝ ծուռ կարծեացը մէջ մնալ . ասով կը հաւասարի իրենց կարծեացը վրայ յամառ եղող մարդկանց . ու փոփոխամիտ չըլլալու վախէն՝ կ'ըլլայ կամակոր . աւոր համար առակ է թէ Խմաստնոյ է փոխել զկարծիս :

*

Արուեստը գիտութեան գործնական վախճանի մը մերձեցումն է . թէ որ գիտութիւնը միայն շատ անգամ կրկնուած փորձի մը վրայ հաստատուած է , այն ատեն արուեստը ըստ է . բայց թէ որ բանաւոր և ընդհանուր սկզբունքներէ առաջ նորոգեալ փորձի մը վրայ հաստատուած է նէ , այն ատեն արուեստը աւելի աղնուական կերպարանք մը կ'առնու , և գիտնական Բրուսթ Կ'ըլլայ : Մարդկային ազգին 'ի բարբարոսութենէ տու քաղաքական կեանս յառաջագիմութեան մէջ հարկաւորապէս արուեստները քան զգիտութիւնները կը կանխեն . վասն զի ամենայն հաճոյից ասպարեզը պէտք է կտրել անցնիլ որ անոնց անբաւականութիւնն իմացուի՝ յառաջ քան մտաւորական հաճոյից անոնց տեղը բռնելը :

ՀԵՐՇԷԼ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՊԲ

Յառաջ Կ. ք. Զ. Լ. Ի Մ. Կ. Կ. Խ. Ե. Կ. :

ԵՐԳ ԱՄԱՋԻՆ

Ա. ՎԵՊՍ հրաշալիս և գիւցազանց արարուած փառաց առուրց յարուցանեն յուշ 'ի միտս Մարգարեաւալ կարկաջք տլեացդ , ով առուակ , Որ 'ի պարարտ Խապահանայ դաշտավայրս Օձապըտոյտ տունուս թաւալ յորձանուտ , եւ 'ի ծովուն 'ի ծոց վարես զյորդութիւն . Ո՛հ , քեզ հանգոյն փառք գիւցազանց 'ի խաւար համայնակուլ մոռացութեան սուգան վիհ , Ոչ ևս որդիք յառնեն քաջացն յարենէ Անուան նոցին անզորաւականս կանգնել փառս : —
Նրսեմաստուեր ըզգագաթունս նըշմարեմ Ծածկեալ 'ի թաւ կաղամախեաց հինաւուրց , Ուստի երբեմն յապիկար ախս մանկութեան Յաւուրն՝ որ փառս այնչափ յաւել մեզ և սուգ ելց մարտին անոնէնի անձկաւէտ . Աւ ստորոտովն՝ ահեղ կայ դաշտն ընդարձակ Ուր Աղուանից մահ տեղային փաղանդաց . Գեանաքարչ վէմք և եթ երկու հողաման , Արդ պանդըխտին կարգան քարոզ զանցելոց . Շիրիմք հիգոյն են Նըւարդայ ու մոռանոյն . Է՛ր ոչ և իմ գորով 'ի ախս արութեան Է՛ր ընդ նոսին ոչ գիմցի 'ի գուպար , եւ իմ անուն անմահ կայր զոյգ նոցին յերգ : —
Ո՛վ հեղ առուակ , թաւալեցան տլք քո եւ գունդագունդ եկին ըզկնի ջուրց հեղեղք , Անցին մեր քաջք , միթէ դարձցին փառք նոցա . Արդ երգեալ քնար , զարարս և զմահ գիւցազանց եւ զօրն որ փառս այնչափ յաւել մեզ և սուգ : —

Բ. ԱՅ և սարսափ պատէ զպարիստղս Զուղայ , Ոչ որ լըբեալ գայ չըւառացն 'ի թիկունս , եւ անօրէնն Հիւսէյինի դաւ յեաին Գաղթականացն անդ հայկազնեայց դրէ զկորուստ , Գուպարայաղթ վաշտք ծածանին Մահմուտայ Ի մերձակայ մարգագետինս և 'ի գաշա . Մահ ահարկու իսպայ զնորին զառաջեաւ , եւ յաղթութիւն ըզքայլ ոսիցն համբուրէ . Ամէն ուրեք սարսուռ ածէ և հրդեհ եւ հիմն 'ի վեր տապաստ յերկիր կործանմունս . Զանգուապ քաղաքս և հիւզս թողեալ կոյտ փոշոյ . Համայն նրմին կայ խոնարհեալ տաւալի : —

Եւ որ մընայր Զուղայեցեաց տրխուր բաղդ : — Զաւագորեարն ողջոյն կոչէ 'ի խորհուրդ Իշխանապետն ում յանձն էր խնամ քաղաքին , Էր նա առուրք 'ւ իմաստութեամբ ծերացեալ Ազատեկ ճակատն և գէմք յարդէլի Պատուիրէին հանուրց պտտկառ կալ ինքեան . Փոխան արեան որ նըւաղեալ էր յամոց Սէր հայրենի յորդ ընթանայր յերակունս .